

31.12.2001

2830/4/00

PÄÄTÖS KANTELUUN ULOSOTTOVIRANOMAISEN VAITIOLOVELVOLLISUUTTA KOSKEVASSA ASIASSA

1

KANTELU

1.1

Asian tausta Helmikuussa 2000 kerrottiin julkisuudessa, että kansanedustaja Virpa Puistoa kaavailtiin valtioneuvoston uudeksi jäseneksi työministerin tehtävään. Hieman myöhemmin tuli kuitenkin julkisuuteen tieto, että Puiston nimityksen esteeksi saattoi muodostua hänen aviopuolisonsa A:n selvittämättömät velka-asiat. Tämän jälkeen Puisto ilmoitti 16.2.2000 luopuvansa ministeriehdokkuudestaan.

1.2

Kantelukirjoitus A kertoo 14.12.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa Helsingin kihlakunnan ulosottoviraston johtavan kihlakunnanvoudin B:n ottaneen 11.2.2000 puhelimitse yhteyttä oikeusministeri Johannes Koskiseen ja kertoneen tälle, että ulosottovirasto oli tekemässä A:ta koskevaa ulosotto selvitystä. A:n mukaan B oli ennakoanut ulosotto selvityksen johtavan "tutkimuksiin, syytteeseen ja tuomioon" sekä kehottanut oikeusministeriä välittämään nämä tiedot pääministerille. A

kertoo, että menettelystä oli aiheutunut haittaa sekä A:lle itselleen että tämän aviopuolisolle, kansanedustaja Virpa Puistolle, joka ei koskaan ollut osallistunut A:n velkaantumiseen ja ulosottoon johtaneisiin liiketoimiin.

A pyytää oikeusasiamiestä selvittämään, oliko B:n menettely laillista sekä mihin se perustui ja mihin sillä pyrittiin.

= = =

2

SELVITYS

Alustava selvitys Kansliani tarkastaja Kari Huttunen kuuli kantelun johdosta oikeusministeri Koskista. Koskinen myönsi B:n soittaneen hänelle A:n ulosotto selvitykseen liittyvistä asioista. B oli kertonut puhelun tarkoituksena olleen informoida ministeriä sellaisista tiedoista, jotka "ministerin oli hyvä tietää" mutta jotka lain mukaan olivat "osaksi salassa pidettävää tietoa". Koskisen mukaan B oli muun muassa kertonut, että A:ta koskeva ulosotto selvitys oli vireillä Helsingin ulosottovirastossa. Hän oli kertonut myös ulosotto perinnässä olleiden A:n velkojen kokonaismäärän sekä luonnehtinut yleisellä tasolla, kuinka perusteltuja ja minkä asteisia ulosottoviraston A:han kohdistamat epäilyt olivat. B ei kuitenkaan ollut ennakoanut selvitysten johtavan syytteen tai tuomioon mutta oli pitänyt jatkotoimia mahdollisina. Hän ei ollut kehottanut Koskista toimittamaan tietoja eteenpäin. Koskisen kysymykseen B oli vastannut, että A:n aviopuolisoa ei ollut sekoitettu asiaan. Ulosotto selvitys oli kohdistunut kokonaan A:n ja Puiston avioliittoa edeltäneeseen aikaan.

Esitutkintakynnyksen ylittyminen

Kantelun ja sen johdosta hankitun alustavan selvityksen perusteella katsoin, että ainakin osa B:n ilmaisemista tiedoista saattoi olla julkisuuslain nojalla salassa pidettäviä. Toisaalta ei ollut todennäköistä, että oikeusministerille annetut tiedot

olisivat olleet tarpeen oikeusministeriön suorittaman ulosottotoimen yleisen valvonnan tai ohjauksen kannalta. B:llä ei näyttänyt olleen muutakaan laillista perustetta salassa pidettävien tietojen paljastamiseen. A:n taloudellinen tilanne ja hänen liiketoimintaansa kohdistuneet epäilyt olivat kerrottujen tapahtumien jälkeen joutuneet suuren julkisen huomion kohteeksi. Tämä oli ilmeisesti vaikuttanut kielteisesti myös hänen aviopuolisonsa poliittiseen uraan. Asiassa oli tätä taustaa vasten mielestäni syytä epäillä, että B oli syyllistynyt rangaistavaan menettelyyn.

Tämän vuoksi pyysin eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 7 §:n nojalla, että keskusrikospoliisi suorittaa tarpeellisessa laajuudessa esitutkintalain mukaisen esitutinnan. Erityisesti oli selvitettävä, oliko B rikkonut vaitiolovelvollisuuttaan virkamiehenä ja siten syyllistynyt virkasalaisuuden rikkomiseen sekä missä tarkoituksessa B oli toiminut.

Keskusrikospoliisi on suorittanut pyytämäni esitutinnan. B:tä on siinä kuultu epäiltynä virkasalaisuuden rikkomisesta.

A:n rikosilmoitus Esitutkinnassa ilmenneiden tietojen perusteella A on 8.8.2001 tehnyt keskusrikospoliisille osoitetun rikosilmoituksen kunnianloukkauksesta katsoen, että B ja mahdollisesti Helsingin kihlakunnanulosottoviraston kihlakunnanvouti C sekä eräät muutkin henkilöt olivat syyllistyneet hänen kunniansa loukkaamiseen tämän asian yhteydessä. Myös tämän rikosilmoituksen johdosta on B:n osalta suoritettu esitutkinta. Muilta osin tämä esitutkinta on vielä kesken.

Oikeusasiamiehen päätöksen rajaaminen

A:n oikeusasiamiehelle tekemä kantelu on koskenut pääasiassa sitä, oliko B oikeudettomasti paljastanut häntä koskevia salassa pidettäviä tietoja. Myöhemmin tehty kunnianloukkausta koskeva rikosilmoitus liittyy pitkälti samoihin tapahtumiin. Sen vuoksi saattaisi olla kokonaisuuteen nähden asianmukaista, että myös näitä

asioita koskeva syyteharkinta suoritettaisiin samassa yhteydessä. Koska kuitenkin B:n oikeusturvan mukaista on se, että häneen kohdistuva virkarikosepäily ratkaistaan mahdollisimman nopeasti, olen päätenyt siihen, että tällä päätökselläni käsittelen ja ratkaisen kysymyksen mahdollisesta virkasalaisuuden tai virkavelvollisuuden rikkomisesta erikseen, odottamatta kunnianloukkausasiaa koskevan esitutinnan valmistumista. Oma toimikauteni eduskunnan oikeusasiamiehenä päättyy 31.12.2001, joten seuraajani tulee tämän jälkeen päättämään siitä, suoritako eduskunnan oikeusasiamies aikanaan myös kunnianloukkausasiaa koskevan syyteharkinnan, vai ohjataan syyteharkinta tältä osin yleiselle syyttäjälle.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat Suoritettussa esitutkinnassa on ilmennyt seuraavaa.

Tuntemattomaksi jäänyt mieshenkilö oli aamupäivällä 11.2.2000 soittanut Helsingin ulosottovirastoon kihlakunnanvouti C:lle. Tämä henkilö, josta C on esitutkinnassa käyttänyt nimitystä "syväkurkku", oli kertonut A:n liiketoiminnasta ja velkaantumisen syistä kielteiseen sävyyn. A:n asioista oli samana aamupäivänä soittanut C:lle myös eräs Iltalehden toimittaja. C oli päättänyt kertoa soitoista esimiehelleen B:lle. B oli puolestaan vielä samana päivänä ottanut yhteyttä oikeusministeriön kansliapäällikköön Kirsti Rissaseen ja ollut iltpäivällä puhe-lyhteydessä oikeusministeri Koskiseen. Tämän jälkeen Koskinen oli ottanut yhteyttä pääministeri Paavo Lipposeen, joka puolestaan oli ilmoittanut asiasta SDP:n puoluevaltuuston puheenjohtajalle, eduskunnan varapuhemiehelle Jukka Mikkolalle. Lipponen oli maininnut asiasta myös valtioneuvoston oikeuskanslerille Paavo Nikulalle, minkä jälkeen Nikula oli keskustellut asiasta sekä B:n että C:n kanssa. A:n ulosottoasia oli siirretty ulosottovirastossa erityisperintään 11.2.2000 iltpäivällä. Koskinen ja B olivat vielä tavanneet A:n asioiden johdosta 16.2.2000. A:ta koskeva ulosottoselvitys oli valmistunut 24.2.2000.

3.2

Näyttö

Esitutkinnassa on ilmennyt seuraavaa.

Asianomistajana kuultu A kertoo, että syynä hänen yhteydenottoonsa oikeusasiamieheen oli ollut se, että hän oli vaimoltaan kuullut B:n olleen puhelinyhteydessä oikeusministeri Koskiseen 11.2.2000 kello 14-16. A:n käsityksen mukaan B oli antanut oikeusministerille paikkansapitämätöntä tietoa ja sitä paitsi rikkonut salassapitovelvollisuuttaan. B oli kertonut Koskiselle, että oli tulossa poliisitutkinta ja tuomioita. Kun lähes vuosi oli kulunut, A oli ajatellut, että täytyi selvittää, missä ne tuomiot olivat, vai oliko joku puhunut perättömiä.

Hänen ulosottoasioistaan oli viimeksi vuonna 1999 suoritettu ulosottoselvitys. Ne olivat siirtyneet erityisperintään vasta sen jälkeen, kun mediakohu hänen vaimonsa ministeriehdokkuudesta oli alkanut. Hänen vaimollaan ei ollut mitään tekemistä hänen liiketoimiensa kanssa. Ennen heidän avioliittoaan. A oli ostanut konkurssipesiä ja realisoinut niitä. Tällä hetkellä hänen ulosottovelkojensa määrä oli 13 -14 miljoonaa.

Eduskunnan varapuhemies Mikkola oli sunnuntaina 13.2.2000 kysynyt häneltä, oliko hänellä epäselvyyksiä === -nimiseen yhtiöön ja Espanjassa tehtyihin loma- ja asunto-osakekauppoihin liittyen. A oli ilmoittanut, että kaikki asiat oli aikanaan tarkkaan tutkittu eikä niissä ollut mitään epäselvyyksiä. A oli ymmärtänyt Mikkolan tarkoittaneen epäselvyyksiä nimenomaan "poliisi- tai tuomioistuinpuolella".

Rikoksesta epäiltynä kuultu johtava kihlakunnanvouti B kertoo, että A:n ulosotto-asiaa oli Helsingin ulosottovirastossa hoitanut kihlakunnanvouti C. Kun Puiston ministeriehdokkuus oli ollut esillä julkisuudessa, C oli ottanut häneen yhteyttä ja kysynyt, oliko hän kiinnostunut Puiston aviomiehen A:n asioista. C oli kertonut hänelle, että A:lla oli konkurssitausta ja laajoja maksamattomia velkoja, joita ei ollut pystytty selvittämään. C:n motiivi hänen informoimiseensa oli B:n käsityksen mukaan ollut lähinnä kokemukset ns. Sundqvist-tapauksesta. Se oli aiheuttanut suurta haittaa sekä Suomen hallitukselle että Sosialidemokraattiselle Puolueelle. Ilmeisesti C oli halunnut, että nyt voitaisiin välttyä vastaavalta. B:n harkittavaksi oli jäänyt, antoiko hän saamansa tiedot eteenpäin vai ei.

B oli C:n yhteydenoton jälkeen soittanut oikeusministeriöön kansliapäällikkö Rissaselle ja kysynyt, pitäisikö tälle asialle tehdä jotain. Rissanen oli kehottanut

ottamaan yhteyttä oikeusministeriin. B oli päättänyt kertoa Koskiselle A:n tekemisistä konkurssista ja tämän velkojen määrästä. Nämä tiedot eivät B:n mielestä olleet salassa pidettäviä vaan sellaisia, jotka kuka tahansa olisi voinut saada julkisista rekistereistä. B oli maininnut Koskiselle sen, että A oli monta kertaa todettu varattomaksi. Myös tämä oli julkista tietoa. B:n mielestä myöskään se tieto, että ulosottoselvitys oli vireillä, ei ollut salassa pidettävä.

B ei ollut Koskisen kanssa käymässä puhelinkeskustelussa luonnehtinut ulosoton yhteydessä tehtyjä selvityksiä. Hän ei muistanut sanoneensa A:ta "konkurssipesien tyhjentäjäksi". Saattoi kuitenkin olla, että hän oli maininnut tästä Koskiselle myöhemmin tämän puhelinkeskustelun jälkeen. Voi myös olla, että C oli tällä tavalla luonnehtinut A:ta joko oikeuskanslerille tai oikeusministerille. Osa siitä, mikä oli väitetty hänen sanomakseen, saattoi olla myös C:n sanomaa. Myös C oli ollut yhteydessä suoraan oikeusministeriin.

B ei muista kertoneensa Koskiselle Espanjassa tehtyjen loma- tai asunto-osakkeiden siirroista ja siitä, oliko siinä yhteydessä peitelty jotain. Hän ei muista kertoneensa sitäkään, että Espanjan viranomaisille olisi tehty virka-apupyynnö ja hankittu tietoa siitä, oliko Espanjassa omaisuutta A:n tai hänen yhtiönsä nimissä ja olivatko omaisuuden siirrot tapahtuneet asianmukaisesti. Espanjan velat ilmenevät Turun käräjäoikeuden päätöksestä 29.8.1995. Siitä ei kuitenkaan ilmennyt, minne rahat olivat Espanjassa menneet. B oli saanut A:n Espanjaan liittyvistä asioista tietoa C:ltä.

B ei muista sanoneensa Koskiselle, että hän oli pitänyt todennäköisenä, että A:n asioihin kohdistuvat selvitykset johtavat poliisitutkintaan, syytteesen tai tuomioon. Hän ei ollut myöskään spekuloinut näillä asioilla. B ei pidä kuitenkaan mahdottona, että hän olisi Koskisen kysymykseen vastannut pitävänsä ulosottomiehenä kokemuksensa perusteella mahdollisena, että vastaavat tapaukset yleensä johtavat poliisitutkintaan. B ei kuitenkaan muista juuri näin sanoneensa.

B ei ollut pyytänyt Koskista tekemään mitään. Hän oli vain halunnut ministerin tietävän, että ministeriehdokkaan puoliso oli konkurssin tehnyt miljoonavelallinen. Koskinen oli puolestaan vaatinut B:ltä tietoja kysymällä itse asiasta. B:n mielestä

oikeusministerillä oli joka tapauksessa oikeus saada tällaisesta asiasta tietoa oman hallinnonalansa virkamiehiltä, kun tietoa tarvittiin viranhoitoa varten. Hän oli luovuttanut tiedot Koskiselle luottamuksellisesti siinä käsityksessä, että oikeusministeri oli hänen esimiehensä. B oli arvellut, että samat salassapitosäännökset koskevat myös Koskista.

A:n ulosottoasia oli hoidettu aivan normaalilla tavalla. Ulosottoimet jatkuivat aina siihen saakka, kunnes velat oli maksettu pois. B ei ollut missään vaiheessa maininnut mistään "epäselvyyksistä" vaan oli kertonut A:n olevan erityisperinnän asiakas lähinnä suuren velkataakkansa ja konkurssitaustansa takia, ei sen takia että tämä oli Puiston aviopuoliso.

B kertoo toimineensa hallitukselle lojaalina virkamiehenä ja toimineensa yleisen edun vuoksi. Hänen mukaansa kysymys oli ollut "velvollisuuksien ristiriidasta", kun oli mahdollista, että ministerille annetut tiedot olisivat osaksi salassa pidettäviä. B kiistää syyllistyneensä mihinkään rikokseen.

Todistajana kuultu kihlakunnanvouti C kertoo, että ulosottoasia voitiin siirtää erityisperintään esimerkiksi silloin, jos velkamäärä oli suuri tai kysymys oli talousrikkouden tai sellaiseksi epäillyn asiasta. A:n miljoonien suuruiset ulosottovelat olivat olleet normaaliperinnässä jo useita vuosia. Jo aikaisemmin oli keskusteltu niiden keskittämisestä erityisperintään, koska ne olivat liittyneet Turkuun, Espooseen ja Espanjaan.

C:lle oli aamupäivällä 11.2.2000 soittanut tuntemattomaksi jäänyt henkilö eli "syväkurkku". Tämä oli kertonut, että ministeriehdokkaan puoliso oli tehnyt konkurssseja ja oli miljoonavelallinen. "Syväkurkku" oli kysynyt: *"Tiedättekö, että tulevan työministerin puoliso on konkurssipesien kanssa puljaaja. Kun puoliso on tällainen, onko se valtakunnan edun mukaista?"*. Samana aamupäivänä C:lle oli

soittanut myös Iltalehden toimittaja samasta asiasta. Tämä oli kyseltyt kaikenlaista A:sta. C oli sanonut, että julkiset tiedot voi tilata kirjallisesti.

C oli päättänyt kertoa B:lle, että lehtimiehet penkoivat asiaa. Hänen ajatuksenaan oli ollut, että B:n tulisi viraston päällikkönä olla tietoinen asiasta. Saattoi olla, että hän oli lyhyesti luonnehtinut B:lle A:n toimintaa tukeutuen "syväkurkun" antamiin tietoihin. Todennäköisesti hän oli toistanut suurin piirtein sanatarkasti sen, minkä hän oli kirjannut päiväkirjaan "syväkurkun" sanomaksi, esimerkiksi sen, miten A on "puljannut konkurssipesillä".

B oli päättänyt soittaa Rissaselle. C oli tuolloin ollut paikalla. B oli ajatellut, että tehköt asialle mitä tekevätkin, mutta kuitenkin tietävät asiasta. Tässä vaiheessa B ei ollut tiennyt A:n asioiden yksityiskohtia. C oli kertonut B:lle vain sen, että kysymys oli isoista veloista. Hän oli tarkastanut velan määrän myös siksi, että asia täyttäisi erityisperintään siirtämisen kriteerit.

B oli kertonut Rissaselle, että tulevan työministerin puolisoilla "saattaa olla jotain selvitettävää" ja että lehdet olivat olleet kiinnostuneita asiasta. B oli selostanut, mitä lehdistön arveltiin asiasta tietävän, B ei ollut kertonut, että A:n asiat olisivat siirtymässä erityisperintään, koska siitä ei vielä tuolloin ollut tietoa. B ei ollut kertonut muuta kuin että A:lla oli ulosottoasioita vireillä ja C:n muistaman mukaan myös sen, että kysymys oli suurvelallisesta. C:n mielestä B:n ei kuitenkaan olisi pitänyt soittaa ja ilmoittaa asiasta tapahtuneella tavalla.

A:n asia oli siirretty erityisperintään vielä samana päivänä eli 11.2.2000 iltapäivällä. Siirtoon oli vaikuttanut velan määrän lisäksi asiaan liittyvä "uhkaava julkisuus".

C oli tavannut B:n 14.2.2000. B oli tuolloin kertonut, että hän oli saanut kutsun saapua oikeusministeri Koskisen luo selvittämään asiaa. Koskinen oli ollut "hermostunut", kun oli kuullut, että asia oli erityisperinnässä, kuten myös pääministeri Lipponen, joka oli "pannut oikeuskanslerin selvittämään asiaa".

C oli soittanut oikeuskanslerille 16.2.2000. C:n muistiinpanojen mukaan oikeuskanslerille oli "annettu tehtäväksi" selvittää Puiston ministerinimitykseen liittyviä seikkoja. Muistiinpanojensa mukaan C oli kertonut sen, minkä salassapito oli sallinut. Hän oli korostanut salassapidon merkitystä.

Tämän jälkeen avustava ulosottomies oli ryhtynyt selvittämään A:n asiaa. Avustava ulosottomies oli ollut yhteydessä konkurssipesän hoitajaan ja saanut Espanjaan liittyvistä asioista tietoja.

Todistajana kuultu oikeusministeri Koskinen kertoo, että B oli soittanut hänelle 11.2.2000 kello 14 ja 16 välillä. B oli kertonut, että erään lehden toimittaja oli pyytänyt ulosottovirastolta tietoja A:n perinnässä olevista veloista ja muitakin tätä koskevia julkisia ulosottotietoja. B oli lojaalina virkamiehenä halunnut informoida ministeriä, mikä *"voisi tulla eteen tulevana aikoina, jos A:n puoliso nimitettäisiin ministeriksi"*. B oli kertonut Koskiselle A:lta perittävien velkojen määrän ja luonnehtinut, minkälaisia selvityksiä oli tehty ulosoton yhteydessä, mutta tämä oli tapahtunut hyvin yleisellä tasolla.

B oli Koskisen mukaan kertonut seuraavasti:

"Turun seudulla oli ollut tällaisia ikään kuin loppuvaiheen yritysten hankintaa A:lta hänen yhtiönsä nimiin ja --- että siinä yhteydessä, tämän tapaisissa tilanteissa tehtyjen toimien ikään kuin tarkastamista. Sitten oli erikseen mainittuna tuolla Espanjassa tehtyjä asunto-osakkeiden siirtoja, kuinka ne ovat tapahtuneet ja onko siinä sitten mahdollisesti peitelty jotain. Sitten nimenomaan kysyin sitä, tai koetin arvioida, että minkälaisella todennäköisyydellä nämä johtavat joihinkin jatkotoimiin, että onko siellä mitään rikosepäilyjä tai vastaavia, niin hän sitten sitä ikään kuin todennäköisyyttä arvioi, että se on mahdollista että nämä johtavat sitten jatkotoimiin ja että saattaa olla poliisin puolella vireillä joku näistä asioista jo tutkittavana-kin".

A oli oikeusasiamiehelle osoittamassaan selvityspyynnössä kertonut B:n mainin-
neen oikeusministerille siitä, että selvitystoimet olisivat mahdollisesti johtamassa
tutkintaan, syytetoimiin ja tuomioon. Kysyttäessä Koskiselta, oliko B käyttänyt
tällaisia sanoja, Koskinen kertoi, että *"ei varmaankaan tuomiosta ollut puhetta,
mutta tästä, että tutkinta olisi mahdollisesti käynnistynyt tai käynnistymässä. Se oli
kyllä esillä."*

Kysyttäessä Turussa olevista yhtiöistä Koskinen kertoi seuraavasti: *"Nimiä ei ollut
esillä, mutta se oli kai vaan tällaista yleistä liikemieskuvan kertomista, että oli
pidetty, että hän on tavallaan tällainen pesän tyhjentäjä, että hankitaan näitä
yrityksiä ja niille sitten kasautuu velkoja ja sitten se varallisuus tavallaan häviää tai
siirtyy muiden yhtiöiden nimiin. Mutta yritysten nimet eivät olleet esillä, enkä
halunnutkaan niitä kysellä, että mistä yksittäisestä tapauksesta oli kyse".*

Espanjan haarasta oli keskustelussa ollut esillä se, että virka-apupyyntö oli tehty
Espanjan viranomaisille. Oli hankittu tietoa siitä, oliko siellä omaisuutta A:n tai
jonkun hänen yhtiönsä nimissä ja olivatko siirrot tapahtuneet asianmukaisesti.
Mutta tämän yksityiskohtaisempaa puhetta ei tästäkään ollut. Koskinen oli keskus-
tellut siinä sävyssä, ettei ollut tarkoitus mennä salassa pidettävälle vyöhykkeelle.
Hän oli koettanut pitää itselleen selvänä, ettei liikuttaisi salassa pidettävällä
alueella. B:n ja Koskisen välisissä keskusteluissa oli todettu, että liikuttiin salassa
pidettävän ja julkisen tiedon rajapinnassa ja että osa saattoi olla salassa pidettä-
vää. Jos oli tarvetta lisäselvityksiin, ne hankittaisiin muitten toimesta.

Koskinen oli kyselyillään keskittynyt siihen, että *"minkälaisella luotettavuudella
tässä olisi jatkotoimia odotettavissa tai tulossa. Siihen sitten B omia arvioitaan
antoi, että se oli se ikään kuin yleinen henki siinä"*. B oli pitänyt jatkotoimia mahdol-
lisina. Koskiselle oli tullut se kuva, että voisi olla todennäköistä, että joihinkin
jatkotoimiin tultiin ryhtymään. Oli lukuisia selvityskohteita ja joku niistä saattaisi
johtaa poliisitutkintaan.

Koskisen käsityksen mukaan A:n asia oli kytkeytynyt julkisuudessa laajaa huomiota herättäneisiin tapauksiin ja siihen, että ministerin selontekovelvollisuutta oli laajennettu. B:n kohdalla kysymys oli tavallaan velvollisuuksien välisestä ristiriidasta: siitä, kuinka paljon oman hallinnonalan ministerille voi kertoa, kun mahdollisesti keskusteltiin salassa pidettävistä asioista. Siksi jatkoselvittelyt oli ollut syytä antaa virkatietä hoidettaviksi. Koskinen ei olisi halunnut puuttua asiaan oikeusministerin roolissa vaan oli suositellut, että joko keskusrikospoliisin taikka oikeuskanslerinviraston kautta hankittiin tarkemmat tiedot.

Koskinen oli soittanut pääministerille ja kertonut saamastaan informaatiosta. Koskinen oli viitannut siihen, että asiassa liikuttiin herkästi salassapitovelvollisuuden puolella. Koskinen oli suositellut, että hankittaisiin lisäselvityksiä sekä poliisilta että ulosottopuolelta. B ei ollut puhelinkeskustelussa kehottanut Koskista olemaan yhteydessä Lipposeen vaan oli rajoittunut Koskisen informoimiseen ilmeisesti kuitenkin siinä mielessä, että Koskinen itse arvioisi, oliko syytä puuttua Puiston vireillä olevaan nimitysprosessiin.

Pääministerin ja Koskisen välisten keskustelujen ydinsisältö oli ollut se, että ulosottovirastoon oli tullut puhelinsoitto ja että *"erilaisia selvittelyitä on menossa, taikka mahdollisesti tulossa A:n toimintaan liittyen"*. Esillä oli ollut sen selvittäminen, oliko poliisitutkintoja ollut menossa ja minkälaisella todennäköisyydellä niitä olisi tulossa. Koskinen ei ollut tarkastanut B:ltä saamiensa tietojen oikeellisuutta. Sen sijaa oikeuskansleri oli "pantu asialle". Koskinen oli katsonut velvollisuudekseen valtioneuvoston jäsenenä informoida epäilyksistä pääministeriä ja jättää hänen arvioitavakseen, minkälaisia jatkotoimia tarvittiin ja mikä merkitys asialla oli uuden ministerin nimitysprosessin kannalta.

B oli joko puhelinkeskustelussa tai tapaamisen yhteydessä maininnut, että ulosottovirastossa oli ollut vireillä A:ta koskeva ulosottoselvitys. Toinen esille tullut asia oli se, että A:n asiat olivat erityisperinnässä. Koskiselle oli jäänyt sellainen mielikuva, että ulosottoselvityksessä oli ollut kysymys vain aikaisemman ulosottoselvityk-

sen täydentämisestä. Saattoi olla, että B oli maininnut jotain siitä, ettei A:lla ollut säännöllisiä tuloja. B oli vain yleisesti maininnut, että kysymys oli ollut myös joistakin Espanjan loma- tai asunto-osakkeisiin liittyvistä asioista. Koskinen ei muistanut itse olleensa suoraan yhteydessä C:hen.

Todistajana kuultu pääministeri Lipponen kertoo Koskisen ottaneen häneen yhteyttä puhelimitse. Koskinen oli halunnut kertoa tuolloin vireillä olleeseen valtioneuvoston jäsenen nimitysprosessiin mahdollisesti vaikuttavasta seikasta, joka oli tullut ilmi erään virkamiehen, B:n ottaessa yhteyttä Koskiseen. Lipposen muistikuva oli ollut se, että Koskisen huomiota oli kiinnitetty siihen, *"että joitakin selvityksiä tai tutkimuksia on meneillään"*. Mitään yksityiskohtia, luottotiedoista tai vastaavista, ei Koskinen ollut kertonut Lipposelle. Lipponen oli ottanut yhteyttä oikeuskansleriin, jotta olisi saatu tarkemmin selville, mistä oli kysymys.

Lipposen mielestä pääministerillä ja oikeusministerillä oli oikeus saada sellaista tietoa, joka voi olla ministeriehdokkaan kelpoisuuden kannalta relevanttia. Lipponen oli ottanut yhteyttä oikeuskansleriin sen vuoksi, että hän oli halunnut välttää joutumasta tekemisiin yksityiskohtien kanssa, *"koska oli vahvistunut käsitys, että kysymys oli ollut salaisista tiedoista"*. Oikeuskanslerin Lipposelle antaman selvityksen mukaan kysymys erityisperinnän jatkumisesta oli sinänsä julkinen asia. Mitään yksityiskohtaisia tietoja A:n asioista ei ollut kerrottu Lipposelle.

Pääministeri Lipposen mielestä B oli menetellyt oikein kiinnittäessään ministerin huomiota asiaan, jolla saattoi olla merkitystä ministerinimityksen kannalta. Oli sitten eri arvion asia, oliko sillä merkitystä vai ei.

Todistajana kuultu eduskunnan varapuhemies Mikkola kertoo olleensa asian kanssa tekemisissä SDP:n puoluevaltuuston puheenjohtajana. Puoluevaltuustolle kuului puolueen ministeriehdokkaiden nimeäminen, ellei tätä tehtävää ollut siirretty

puoluehallitukselle. Lipponen oli soittanut hänelle perjantaina 11.2.2000 ja kertonut, että Puiston nimityksen osalta oli ilmennyt ongelma. Ongelman takana oli Puiston aviomies A ja tämän taloudelliset asiat. Lipponen ei ollut maininnut mitään yksityiskohtia. Mikkola oli tämän jälkeen tavannut Puiston ja A:n. A oli kertonut, että kaikki hänen taloudelliset asiansa oli selvitetty eikä mitään rikokseen viittaavaa ollut havaittu.

Todistajana kuultu kansanedustaja Puisto kertoo, että Lipponen oli 9.2.2000 tiedustellut häneltä, oliko hän käytettävissä työministerin tehtävään. Ennen vastaustaan Puisto oli kysynyt Lipposelta, oliko sillä merkitystä, että hänen aviomiehensä oli merkittävästi velkaantunut konkurssin yhteydessä. Samalla Puisto oli korostanut, ettei hänellä itsellään ollut mitään yhteyttä A:n liiketoimiin eikä konkurssiin, jotka olivat kaikki tapahtuneet ennen heidän avioitumistaan. Lipponen ei tuolloin ollut nähnyt asialla olevan merkitystä.

Myöhemmin oli ilmennyt, että pääministeri Lipponen oli saanut tietoja paitsi oikeusministeri Koskiselta myös oikeuskansleri Nikulalta. Tiedot oli Lipposen mukaan luokiteltu salaisiksi. Tästä syystä Lipponen ei ollut voinut kertoa saamiensa tietojen sisältöä myöskään Puistolle mutta oli kuitenkin kuvannut niitä työministerin tehtäviä vaikeuttaviksi. Ennen ministeriehdokkuuden julkistamista mikään viranomainen ei ollut ottanut yhteyttä A:han ulosottoon tai mahdollisiin epäselvyyksiin liittyvissä kysymyksissä. Vasta ministeriehdokkuudesta luopumisen tultua julkisuuteen ulosottovirasto oli ensimmäisen kerran ottanut yhteyttä A:han. Silloin A oli kutsuttu ulosottoselvitykseen.

Puisto epäilee, että A:ta koskevien tietojen antamisen tarkoituksena oli kyseenalaistaa hänen nimittämisensä työministeriksi. Kevään 2000 aikana Puisto oli kysynyt Lipposelta ja Koskiselta, mistä epäselvyyksistä oli oikein ollut kysymys. Lipponen oli ensin kehottanut kysymään asiaa oikeuskanslerilta. Puisto olikin

kysynyt Nikulalta, mitä tietoja tällä oli ollut ja minkälaisia tietoja pääministerille oli välitetty. Nikula oli kiistänyt välittäneensä mitään tietoa.

Myöhemmin Puisto oli saanut kuulla Lipposelta, että oli kuitenkin olemassa A:n liiketoimiin liittyvää salaista tietoa, josta Lipponen ei uskonut Puistonkaan olleen tietoinen. Oli annettu ymmärtää, että kyse oli *"tutkinnasta, syytteestä ja mahdollisesta tuomiosta"*. Kun asiaa oli sittemmin tutkittu, osoittautui, ettei mitään tutkintaa ja syytettä kuitenkaan ollut olemassa. Tämän jälkeen eli 15.2.2000 pidetyssä palaverissa Koskinen oli "ajatellut ääneen" sanoen "mitä ne sitten semmoisia sanoivat". Lipponen oli puolestaan korostanut, että hänen saamansa tiedot olivat salassa pidettäviä, joten hän ei ollut voinut kertoa mistä oli kysymys.

Tämän jälkeen eli 16.2.2000 Lipponen oli puhelinkeskustelussa kertonut Puistolle saaneensa tietoja A:ta koskevista *"vakavista tulossa olevista asioista"*, joita hän ei taaskaan ollut voinut yksilöidä salassapitoon vedoten. Tässä puhelussa Puisto oli lopulta todennut, "etten voi taistella haamuja vastaan ja tästä syystä kieltäydyn ehdollepanosta".

Todistajana kuultu kansliapäällikkö Rissanen kertoo, että kun Puiston ministeriehdokkuus oli ollut esillä lehdistössä, B oli soittanut hänelle ja kertonut, että A:lla oli suuria velkoja. B oli maininnut velkojen kokonaismäärän ja ilmoittanut, että lehdistö oli kysellyt asiasta. Hän oli kertonut, että asiassa oli aihetta suorittaa ulosotto selvitys. B oli kysynyt Rissaselta, tulisiko nämä asiat saattaa oikeusministerin tietoon. Rissanen oli muistikuvansa mukaan ilmoittanut B:lle välittävänsä tiedot Koskiselle, jotta tämä voisi harkita, oliko asiassa aihetta saada lisätietoa.

Rissanen oli B:n kanssa käymässä puhelinkeskustelussa todennäköisesti sanonut, että asia oli sellainen, joka "ministerin oli hyvä tietää". Rissasella ei kuitenkaan ollut muistikuvaa siitä, että hän olisi kehottanut B:tä olemaan suoraan yhteydessä ministeriin. He eivät olleet puhuneet yksityiskohdista. Rissanen ei

tarkkaan muistanut, oliko B maininnut jotain siitä, että A:n oli joskus aikaisemmin kohdistettu poliisitutkinta. He olivat käyneet läpi vain yleiset tiedot.

Todistajana kuultu oikeuskansleri Nikula kertoo pääministeri Lipposen maininneen, että B:ltä oli tullut tietoa erityisperinnästä. Pääministeri oli pohtinut, mitä vaikutusta tällä voisi olla Puiston asemaan ja toimintaedellytyksiin valtioneuvoston jäsenenä. Nikula oli soittanut ulosottovirastoon C:lle 16.2.2000. Nikula oli sanonut C:lle tietävänsä, että kyse oli salassa pidettävistä tiedoista, mutta toisaalta kysymys oli henkilöstä, joka oli avioliitossa mahdollisesti ministeriksi nimitettävän henkilön kanssa. Nikula muisteli C:n sanoneen, että tieto ulosottoerinnästä ei ollut salainen. C:n mukaan poliisitutkintaa ei ollut menossa.

Nikula oli kertonut Lipposelle, että A:n velkoja oli ulosottoerinnässä mutta että poliisitutkintaa ei ollut. Summia Nikula ei ollut maininnut eikä myöskään velkojajahoja. Sen sijaan hän oli sanonut, että A oli erityisperinnän kohteena. Nikula oli kuullut pääministeriltä B:n ja Koskisen välisestä puhelinkeskustelusta. Pääministeri oli kertonut kuulleen Koskiselta, että kansanedustaja Puiston aviomiehen asiat olivat ulosottoviranomaisten selvitettävänä. Nikula itse oli ehkä kerran puhunut myös B:n kanssa. Nikula oli ymmärtänyt, että tämän asian viipyminen painoi Puistoa ja A:ta. Mitään sellaista ei ollut tullut esille, jota tämän erityisperinnän takia oli ikään kuin ennakoitu. Tuossa vaiheessa ei mikään kuitenkaan ollut viitannut myöskään siihen, että erityisperintä olisi ollut täysin perusteeton.

Pääministeri oli antanut tiedotteen, jossa ensin oli mainittu, että A:lla oli ollut erityisperintä ja poliisitutkinta menossa. Kun C oli 16.2.2000 käydyssä keskustelussa nimenomaan sanonut Nikulalle, että poliisitutkintaa ei ollut, Nikula oli ilmoittanut tämän pääministerin avustajalle. Pääministeri oli sitten antanut korjatun tiedotteen. Nikulan käsityksen mukaan pääministerillä oli oikeus, kun hän teki esityksen tulevasta ministeristä, saada tietää, minkälaisen oikeudellisten toimenpiteiden tai selvitysten kohteena ministeriehdokas mahdollisesti oli.

3.3

Näytön arviointi B:n ja Koskisen välisten kahdenkeskisten keskustelujen sisältöä on vaikeata jälkikäteen tyhjentävästi selvittää. Asianomaisten esitutkintakertomuksissa on jonkin verran painotuseroja. Kummankin kertomuksesta on kuitenkin pääteltävissä, että selvästi salassa pidettävien asioiden esille ottamista on haluttu tietoisesti välttää. Viitatessaan “velvollisuuksien ristiriitaan” B näyttää kuitenkin ottaneen sen riskin, että osaksi salassa pidettävääkin tietoa on saattanut tulla kerrotuksi. Hän tuntuu arvioineen tilanteen niin, että “yleinen etu” on antanut tähänkin oikeuden, kun kysymys on ollut hänen oman hallinnonalansa ministeristä.

Tätä keskusteluista saatua yleiskuvaa tukevat osaltaan myös muiden todistajien havainnot ja muistikuvat asiaan liittyvistä tapahtumista.

Eryteisesti Koskisen mutta B:n omankin kertomuksen perusteella katson selvitetyksi, että B on kertonut Koskiselle ainakin A:n ulosotossa olevien velkojen kokonaismäärän ja sen, että A:lla oli konkurssitausta. Koskisen kertomuksesta on myös pääteltävissä, että Koskisen ja B:n välisissä keskusteluissa on käsitelty myös ulosottoviranomaisten suorittamia taustaselvityksiä Turun seudulla tapahtuneen liiketoiminnan ja Espanjan huoneistojen osalta.

B:n on erityisesti Koskisen kertomuksen perusteella näytetty myös esittäneen omia arviointejaan ja epäilyksiään A:n liiketoiminnan luonteesta ja tämän velkaantumisen syistä sekä käsityksiään siitä, mihin ulosottoviranomaisten aloittamat perintätoimet voivat johtaa. B on voinut tehdä myös omia havaintojaan ja johtopäätöksiään A:n liiketoiminnasta tästä ulosotossa olleiden tietojen perusteella. B on antanut Koskiselle kuvan, että joihinkin jatkotoimiin tultaisiin ryhtymään.

Näiden yleisluontoisten arvioiden lisäksi B on luonnehtinut A:n liiketoimintaa ja hänen liikemieskuvaansa kielteisellä tavalla sekä esittänyt jopa rikosepäilyiksi tulkittavia lausumia. Tältä osin B:n omat muistikuvat esitutkintakertomuksessa ovat

kuitenkin varovaisia. Hän ei ole esimerkiksi muistanut itse luonnehtineensa A:ta "pesien tyhjentäjäksi" ja kiistää esittäneensä konkreettisia ennusteita mahdollisista poliisitutkimuksista A:n tapauksessa. Hän epäilee Koskisen saaneen osan tiedoista C:ltä. Koskinen kuitenkin kiistää keskustelleensa asiasta C:n kanssa. Koskinen itse on kertonut keskustelustaan B:n kanssa tältä osin mm. seuraavan:

"se oli kai vaan tällaista yleistä liikemieskuvan kertomista, että oli pidetty, että hän on tavallaan tällainen pesän tyhjentäjä, että hankitaan näitä yrityksiä ja niille sitten kasautuu velkoja ja sitten se varallisuus tavallaan häviää tai siirtyy muiden yhtiöiden nimiin. "

Viittaus siihen, että A:ta oli pidetty "pesän tyhjentäjänä", perustuu ilmeisesti "syväkurkun" A:sta C:lle kertomiin tietoihin, jotka C on puolestaan välittänyt B:lle.

B on joka tapauksessa pitänyt mahdollisena, että A:n ulosottoasioihin kohdistuvat tutkimukset voivat johtaa esitutkintaan. B:n mukaan mikä tahansa sen tyyppinen ulosottoasia, josta A:n kohdalla on kysymys, saattoi johtaa esitutkintaan. B on perustanut tämän lausumansa omaan kokemukseensa ulosottomiehenä.

Asiassa on sen sijaan jäänyt näyttämättä, että B olisi ilmaissut A:han kohdistuvien epäilysten johtavan syytteeseen tai tuomioon taikka että B olisi hänen ja Koskisen välisissä keskusteluissa maininnut A:n syyllistyneen tiettyihin rikoksiin.

3.4

B:n menettelyn oikeudellinen arviointi

3.4.1

Oikeusohjeet

Perus- ja ihmisoikeussäännökset

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kappaleesta ilmenee ns. syyttömyysoletuksen periaate. Sen mukaan jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Vaikka sopimuskohdassa nimenomaisesti mainitaan vain "rikoksesta syytetty", syyttömyysoletus koskee myös rikoksesta (vasta) epäiltyä. Ennen syytteen nostamista syyttömyysoletus on ohjenuorana luonnollisesti vielä velvoittavampi. Käytännössä se ilmenee useimmiten juuri siinä, mitä ja miten rikosepäilyistä tiedotetaan sivullisille tai julkisuuteen. Tässä mielessä se on ymmärretty virkamiehen sananvapauden rajoitusperusteeksi.

Suomen perustuslain 10 §:n (entisen hallitusmuodon 8 §:n) mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on perusoikeutena turvattu. Yksityisen ihmisen taloudellista asemaa koskevat tiedot kuuluvat nekin yksityisyyden suojan piiriin, joskin tästä on laissa poikkeuksia.

Perustuslain 12 §:n (entisen hallitusmuodon 10 §) mukaan jokaisella on sananvapaus, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja viestejä kenenkään ennakolta estämättä.

Viranomaisen hallussa olevien asiakirjojen julkisuus on perusoikeutena turvattu perustuslain 12 §:n 2 (entisen hallitusmuodon 10 §:n 2) momentissa. Asiakirjojen julkisuutta voidaan kuitenkin lailla rajoittaa välttämättömistä syistä. Tällaisena syynä pidetään muun muassa yksityisyyden suojaamista.

Salassapitosäännökset

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (jäljempänä julkisuuslain) 24 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat mm. esitutkinta- , tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen. Salassapitovelvollisuuteen liittyy kuitenkin vahinkoedellytys: tiedon antaminen voi olla poikkeuksellisesti mahdollista, mutta tällöin täytyy olla "ilmeistä" mm. se, ettei tiedon antaminen tällaisesta rikosilmoituksesta "ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä". Rikosilmoituksiin liittyy siis ns. salassapito-oletus eli pääsääntönä on, että tällaiset asiakirjat ovat salassa pidettäviä.

Saman 24 §:n 1 momentin 23 kohdan mukaan salassa pidettäviä ovat myös sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön vuosituloista tai kokonaisvarallisuudesta taikka tuen tai etuuden perusteena olevista tuloista tai jotka muutoin kuvaavat hänen taloudellista asemaansa. Nämä asiakirjat ovat lain mukaan ehdottomasti salassa pidettäviä. Lainkohdan muotoilulla on haluttu korostaa, että kysymys on tiedoista, joilla laajemmin kuvataan henkilön taloudellista asemaa kokonaisuutena (ks. esim. Wallin - Konstari: Julkisuus- ja salassapitolainsäädäntö, 2000, s. 167).

Taloudelliseen asemaan liittyvää salassapitosuojaa koskevia poikkeuksia ovat eräät ulosottoasiakirjat. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 23 kohdan mukaan *ulosottohakemus, ulosottomiehen päätös ja toimituksia koskevat pöytäkirjat ovat ulosottoselvitystä koskevaa pöytäkirjaa lukuun ottamatta julkisia*. Ulosottoasetuksen 7 §:n mukaan ulosottomies on velvollinen pyynnöstä antamaan kirjallisen todistuksen ulosottoasioissa pidettäviin päiväkirjakortteihin merkityistä seikoista, kuten perittävistä rahamääristä. Lisäksi ulosottomiehen on pyynnöstä annettava jäljennös ulosottomiehen hallussa olevasta toimituskirjasta ja muusta asiakirjasta.

Ulosottolain 3 luvun 33 §:n mukaan ulosottomies saa täytäntöönpanoa varten tarpeellisten tietojen saamiseksi tehdä *ulosottoselvityksen*. Ulosottoselvityksessä velallisen on annettava tietoja varoistaan, veloistaan ja tuloistaan. Luovuttamastaan omaisuudesta ja tekemistään oikeustoimista hänen on annettava ne tiedot, jotka ovat tarpeen sen selvittämiseksi, voidaanko omaisuutta peräyttää ulosottoon. Velallisen on ulosottomiehen kehotuksesta laadittava ulosottoselvityksessä *luettelo* varoistaan, veloistaan ja tuloistaan tai tarkastettava ulosottomiehen hänen antamiensa tietojen perusteella laatima luettelo ja vahvistettava se allekirjoituksellaan oikeaksi. Ulosottoselvityksestä laaditaan pöytäkirja, johon edellä mainittu luettelo-kin liitteenä kuuluu. Aineisto on salassa pidettävä. Tämä on siis poikkeus yleisestä säännöstä, jonka mukaan ulosottoasiakirjat ovat julkisia (Havansi: Ulosotto-oikeuden pääpiirteet 2000, s. 90).

Ainoastaan asianosaisella eli sillä, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus saada tietoa ulosottovelallisen taloudellisesta asemasta. Asianosaisella on oikeus saada muistakin asioista tietoja, jos niitä tarvitaan takaisinsaantikanteen nostamista varten (julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 5 kohta).

Ulosottoimituksista laadittavien pöytäkirjojen ja ulosottomiehen päätösten julkisuutta on ulosottolain esitöissä pidetty välttämättömänä täytäntöönpanon kontrolloitavuuden kannalta (hallituksen esitys laiksi ulosottolain muuttamisesta 145/1996, mitä vastaavat säännökset on sittemmin pääosin siirretty julkisuuslakiin). Ulosottoasiakirjojen julkisuudella turvataan tämän ohella myös luotonantoa ja luottotietotoiminnan intressejä. Ulosottomies saa ulosottoasetuksen 7 §:n 2 momentin mukaan massaluovutuksena luovuttaa tietoja ulosotossa varattomiksi todetuista velallisista luottotietotoiminnan harjoittajille luottotietorekisterin pitämistä varten. Ulosottotietojen julkisuus palvelee myös niitä, joilla on ennen sopimussuhteeseen ryhtymistä tarve saada tietoja sopimuskumppaninsa maksukyvyistä.

Toisaalta on lain esitöissä korostettu, että salassa pidettäviä olisivat sellaiset ulosottoviranomaisten piirissä syntyneet epäviralliset selvitykset, joista ilmeneviä

tietoja ei merkittäisi julkiseen pöytäkirjaan tai päätökseen. Ulosottoviranomainen ei saisi paljastaa sellaisia velallisen taloudellista asemaa koskevia tietoja, jotka viranomaisen on itse hankkinut ulosotto selvityksessä tai muutoin täytäntöönpanossa. Velallisen kokonaisvarallisuutta koskevat, ulosottoviranomaisten tekemät valmistelevat selvitykset eivät saisi tulla ulkopuolisten tietoon, koska niistä velallisen taloudellinen tilanne ilmenee yleensä laajemmin kuin ulosmittauspöytäkirjoista.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että jos julkisesta ulosottoasiakirjasta voi paljastua muun lainkohdan mukaan salassa pidettävä tieto, asiakirja ei tältä osin ole julkinen (Ahvenainen-Räty: Julkisuuslainsäädäntö 1999, s. 147). Näin ollen julkisesta ulosottoasiakirjasta ilmenevät, esimerkiksi perhe-elämää tai muita henkilökohtaisia oloja koskevat tiedot olisivat salassa pidettäviä julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan nojalla. Ulosottoasetuksen 7 § ei voi oikeuttaa viranomaista luovuttamaan julkisuuslain mukaan salassa pidettävää tietoa.

Voimassa olevia ulosoton salassapitosäännöksiä pidetään jossakin määrin tulkinanvaraisina. Samoin on ulosoton päiväkirjarekistereiden julkisuus tällä hetkellä jossain määrin epäselvä. Ulosottoa koskevien salassapitosäännösten kehittäminen on oikeuspoliittisessa pohdinnassa. Ehdotuksessa hallituksen esitykseksi laiksi ulosottolain muuttamisesta (11.5.2000) todetaankin, että ulosottoasetuksen 7 § mahdollistaa hyvin laajan tietojen antamisen ulosotto päiväkirjaan merkityistä seikoista ja toimituskirjoista. Vaikka yksittäinen ulosottoasiakirja ei ehkä yksinään kuvaa velallisen kokonaistaloudellista tilannetta, voimassa olevan lain kannalta pidetään ongelmana sitä, että ulosottoasiakirjat yhdessä lähes aina antavat velallisen taloudellisesta asemasta kattavan kuvan.

Hallitus on 30.11.2001 antanut Eduskunnalle esityksen laiksi ulosottolain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 216/2001). Esityksessä ehdotetaan selvennettäväksi ulosottoviranomaisen asiakirjoja koskevaa salassapitosäännöstä sekä nykyistä yksityiskohtaisemmin säädettäväksi salassa pidettävän tiedon luovuttamisesta viranomaisille.

Ulosottomiehen oikeus antaa salassa pidettäviä tietoja

Julkisuuslain 26 §:n mukaan viranomaisen voi antaa salassa pidettävästä viranomaisen asiakirjasta tiedon, jos tiedon antamisesta tai *oikeudesta tiedon saamiseen* on laissa erikseen *nimenomaisesti* säädetty. Lain 29 §:n mukaan tämä koskee viranomaisen oikeutta antaa tällaista tietoa myös toiselle viranomaiselle.

Ulosottolain 3 luvun 34 g §:n mukaan ulosottomies saa julkisuuslaissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä antaa tarpeellisia tietoja toiselle ulosottoviranomaiselle sekä, jos on syytä epäillä, että velallinen on saattanut syyllistyä rikokseen, myös syyttäjän- ja esitutkintaviranomaiselle. Ulosottomies saa antaa tarpeellisia tietoja lisäksi veroviranomaiselle, työviranomaiselle, konkurssiasiamiehelle tai muulle viranomaiselle itse havaitsemistaan velallisen väärinkäytöksistä. Ulosottomies ei kuitenkaan saa antaa muulle kuin toiselle ulosottoviranomaiselle tietoja velallisen väärinkäytöksistä, jos tieto niistä on saatu henkilöltä, joka olisi oikeudenkäynnissä oikeutettu tai velvollinen kieltäytymään todistamasta kyseisistä seikoista, eikä myöskään sivulliselta itseltään saamiaan tietoja tämän väärinkäytöksistä.

Julkisuuslain 29 §:n mukaan viranomaisen voi antaa toiselle viranomaiselle tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta myös silloin, jos asiakirja on tarpeen käsiteltäessä ennakkotietoa, ennakkoratkaisua, viranomaisen päätöksestä tehtyä muutoksenhakua taikka toimenpiteestä tehdyn kantelun tai alustusasian taikka kansainväliselle lainkäyttö- tai tutkintaelimelle tehdyn valituksen käsittelemiseksi ja tieto on tarpeen viranomaiseen kohdistuvan yksittäisen valvonta- ja tarkastustehtävän suorittamiseksi. Tällä tavalla turvataan se, että valvonta- ja tarkastusviranomaiset saavat tarkastuksen kohteena olevalta viranomaiselta tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot, vaikka tällaisesta tietojensaantioikeudesta ei olisikaan erikseen säädetty. Tietojen luovutusoikeus koskee vain sellaisia tietoja, joita ilman *yksittäistä* valvonta- tai tarkastustehtävää ei voitaisi suorittaa (Ahvenainen-Räty, s. 159).

Tarkoituksena ei ole, että viranomainen voisi saada valvonnan tai tarkastuksen kohteena olevalta viranomaiselta *yleisesti* kaikki tietynlaiset tiedot (Wallin - Konstari, s. 279).

Virkamiehen vaitioloovelvollisuus

Virkamiehen salassapitovelvollisuus käsittää sekä asiakirjasalaisuuden että vaitioloovelvollisuuden. Jälkimmäinen merkitsee kieltoa ilmaista salassa pidettävä tieto siitä riippumatta , onko tämä tieto tallennettu johonkin asiakirjaan vai ei (Wallin-Konstari, s. 122).

Valtion virkamiehen *vaitioloovelvollisuudesta* on valtion virkamieslain 17 §:n mukaan voimassa, mitä julkisuuslaissa ja muussa laissa säädetään. Julkisuuslain 23 §:n mukaan viranomaisen palveluksessa oleva ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai *muuta sellaista tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaansa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitioloovelvollisuus*. Asiakirjan salassapitoperuste määrittelee siis myös vastaavan, asiakirjaan merkitsemättömän tai muuten tallentamattoman tiedon kuuluvaksi vaitioloovelvollisuuden piiriin (Mäenpää, Hallinto-oikeus, 2000, s. 334). Vaitioloovelvollisuuden alaisia tietoja ei myöskään saa käyttää omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi.

Sekä asiakirjasalaisuus että vaitioloovelvollisuus edellyttävät, että niistä on säädetty lailla. Vaitioloovelvollisuuskaan ei voi siis enää, kuten aikaisemmin voimassa olleessa laissa, perustua pelkästään "asian laatuun".

Julkisuuslaki perustuu viranomaisten erillisyyteen. Tätä lakia on sovellettava myös hallintoelinten välisissä suhteissa (Mäenpää s. 341). Laissa tarkoitettuja sivullisia ovat viranomaisen kannalta näin ollen myös muut viranomaiset. Näillekään ei saa antaa vaitioloovelvollisuuden piiriin kuuluvia tietoja, ellei asianomaisilla viranomaisil-

la ole nimenomaisen säännöksen perusteella oikeutta saada tällaisia tietoja (Ahvenainen-Räty, s. 128).

Toisaalta julkisuuslaissa on kuitenkin lähdetty siitä, että salassapitointresseillä voi olla jonkin verran heikompi suoja suhteessa toisiin viranomaisiin kuin yksityisiin tahoin. Tätä kompensoi se, että myös tiedon saavalla viranomaisella on erityinen virkavastuu salassapitovelvoitteiden noudattamisesta (Mäenpää, Hallinto-oikeus, s. 342).

Virkasalaisuuden rikkominen

Julkisuuslain 35 §:n 1 momentin mukaan rangaistus asiakirjan salassa pitämistä koskevan velvollisuuden sekä vaitiolovelvollisuuden ja hyväksikäyttökiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain 40 luvun 5 §:n (virkasalaisuuden rikkominen) mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan taikka jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan, jos virkamies tahallaan palvelussuhteensa aikana tai sen päätyttyä oikeudettomasti 1) paljastaa sellaisen asiakirjan tai tiedon, joka viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) tai muun lain mukaan on salassa pidettävä tai jota ei lain mukaan saa ilmaista, tai 2) käyttää omaksi tai toisen hyödyksi sellaista asiakirjaa tai tietoa, hänet on tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, *virkasalaisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

Jos virkamies huolimattomuudesta tai varomattomuudesta syyllistyy edellä tarkoitettuun tekoon, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on

tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, *tuottamuksesta virkasalaisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Virkavelvollisuuden rikkominen

Rikoslain 40 luvun 10 §:n mukaan, jos virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan rikkoo tai jättää täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava *virkavelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Rikoslain 40 luvun 11 §:n mukaan, jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta tai varomattomuudesta rikkoo tai jättää täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava *tuottamuksesta virkavelvollisuuden rikkomisesta* varoitukseen tai sakkoon.

Virkamiehen yleinen virantoimitusvelvollisuus

Valtion virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Hänen on myös käyttäydyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.

Ministerin kelpoisuus ja sidonnaisuudet

Tapahtuma-aikana voimassa olleen Suomen Hallitusmuodon 36 §:n 2 momentin mukaan Tasavallan Presidentti kutsui valtioneuvoston jäseniksi, eduskunnan eri ryhmiä kuultuaan, "rehellisiksi ja taitaviksi" tunnettuja Suomen kansalaisia. Kelppoisuusehto oli kuitenkin sanonnaltaan väljä. Ministerin sopivuus tehtäväänsä olikin pääasiassa poliittista harkintaa.

Hallitusmuodon 36c §:n 2 momentin (nykyisin perustuslain 63 §:n 2 momentin) mukaan valtioneuvoston jäsenen oli viivytyksettä nimitetyksi tultuaan annettava eduskuntaa varten selvitys elinkeinotoiminnastaan, omistuksistaan yrityksissä ja muusta merkittävästä varallisuudestaan sekä sellaisista ministerin virkatoimiin kuulumattomista tehtävistään ja muista sidonnaisuuksistaan, joilla voi olla merkitystä arvioitaessa hänen toimintaansa valtioneuvoston jäsenenä. Hallituksen esityksen (HE 284/1994 vp) mukaan ministerin ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuului muun muassa velkojen ja muiden taloudellisten vastuiden suuruusluokka ja peruste. Ilmoitusvelvollisuus koski lähtökohtaisesti ministerin *omia* sidonnaisuuksia. Joissakin tapauksissa esimerkiksi ministerin perheenjäsenten omistukset voivat kuitenkin aiheuttaa myös ministerille itselleen sen laatuksen sidonnaisuuden kuin säännöksessä tarkoitetaan, jolloin myös ne saattoivat tulla ilmoitusvelvollisuuden piiriin. Tältä osin ilmoitusvelvollisuuden ala tuli ratkaistavaksi tapauskohtaisesti. Olennaista ilmoitusvelvollisuuden alaa määritettäessä oli, että sen piiriin kuuluvilla sidonnaisuuksilla voi objektiivisesti olla merkitystä arvioitaessa ministerin toimintaa ulkopuolisen arvioitsijan silmin.

3.4.2

Syyteharkinta

3.4.2.1

Kysymyksenasettelu

Esitutkinta-aineiston perusteella on arvioitava, onko todennäköisiä syitä epäillä B:n oikeudettomasti paljastaneen salassa pidettäviä tietoja sivullisille. Ensin on otettava kantaa siihen, ovatko paljastetut tiedot olleet lain mukaan salassa pidettäviä, ja sen jälkeen, mikäli

vastaus edelliseen kysymykseen on myönteinen, pohdittava sitä, onko oikeusministerillä tässä tapauksessa kuitenkin ollut erityinen lakiin perustuva oikeus saada A:ta koskevia salassa pidettäviä tietoja ja onko vastaavasti B:llä ollut oikeus oma-aloitteisesti kertoa tällaisia tietoja oikeusministerille. Lopuksi on tarvittaessa otettava kantaa vielä teon rikosoikeudelliseen syyksiluettavuuteen ja rikostunnusmerkistöstä riippuvaan rangaistavuuskynnökseen.

3.4.2.2

B:n paljastamien tietojen salassa pidettävyys

3.4.2.2.1

Yleistä

B:n paljastamien tietojen salassa pidettävyyttä on tarkasteltava kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin on kysyttävä, ovatko itse ulosottoon liittyvät tiedot julkisia. Toiseksi on pohdittava ulosottovelallisesta ja hänen toiminnastaan kerrottuja muita tietoja.

Salassapito ulosottotietojen osalta

Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 23 kohta (kokonaisvarallisuutta ja taloudellista asemaa koskevien tietojen salassapito) liittyy yksityisyyden suojaan. Julkisuuslain systematiikassa tämä salassapitoperuste on muotoiltu ehdottomaksi eli siihen ei liity ns. vahinkoedellytystä. Poikkeuksena on kuitenkin mainittu, että tietyt ulosoton asiakirjat ovat julkisia. Tällä on haluttu kontrolloida tuomioiden täytäntöönpanoa ja turvata luotonantoon liittyviä yhteiskunnan intressejä.

Tämän lainkohdan soveltamista vaikeuttaa käytännössä se, että julkisista ulosoton asiakirjoista voi usein helpostikin ilmetä ulosottovelallisen kokonaisvarallisuus ja niistä voidaan myös päätellä hänen taloudellinen asemansa. Joskus tällaiset seikat voivat käydä ilmi jo yksittäisestä asiakirjasta mutta vielä useammin sinänsä

julkisten ulosottoasiakirjojen kokonaisuudesta. Esimerkiksi se, että henkilö on pysyvästi ylivelkaantunut, on jo julkisista ulosottoasiakirjoista usein pääteltävissä.

On jossain määrin epäselvää, miten näitä vastakkaisia intressejä tulisi toisiinsa nähden painottaa. Lähtökohtana täytynee olla, että julkisiksi säädetyistä asiakirjoista ilmenevän tiedon paljastamista ei voida pitää rangaistavana, jollei samalla rikota jotakin nimenomaista salassapitosäännöstä. Sinänsä julkiseen asiakirjaan voi siis sisältyä yksittäisiä salassa pidettäviä tietoja. Toisaalta on huomattava, että ulosottoasiakirjojen julkisuus on puheena olevassa lainkohdassa nimenomainen poikkeus pääsäännöstä, jolla suojataan yksityisyyttä. Poikkeussäännöstä pitäisi yleisten tulkintaoppien mukaan tulkita ahtaasti.

Ongelmana on myös se, että ulosottoasetuksen 7 §:n voidaan katsoa olevan ainakin jossain määrin ristiriidassa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 23 kohdan kanssa. Perustuslain 107 §:n (entisen hallitusmuodon 92 §:n 2 momentin) mukaan virkamies ei saa soveltaa asetuksen säännöstä, jos se on ristiriidassa lain kanssa.

Ulosottolain esitöissä on korostettu, että salassa pidettäviä ovat ulosottoviranomaisten viran puolesta hankkimat tai itse laatimat valmistelevat ja epäviralliset muistiot ja selvitykset. Tällaisista taustaselvityksistä ilmenee henkilön taloudellinen asema usein laajemmin ja havainnollisemmin kuin ulosoton julkisista asiakirjoista.

Epävirallisista taustaselvityksistä ilmenevien tietojen voitaneen katsoa rinnastuvan myös niihin tietoihin, jotka ulosottovelallinen on ulosottoselvityksessä velvollinen ilmoittamaan. Nämä tiedot olisivat ulosottoselvityksestä laadittavaan pöytäkirjaan merkittyinä salassa pidettäviä. Ulosottoviranomaisen voidaan siten katsoa yleensä olevan vaitiolovelvollinen kaikista hankkimistaan epävirallisista taustatiedoista.

Ulosottoviranomaisen tietoon voi usein tulla ulosottovelallisen toimintaan liittyviä rikosepäilyjä. Näiden osalta ulosottoimen virkamiesten sananvapautta rajoittaa edellä mainittu syyttömyysoletuksen periaate. Julkisuuslaissa on syyttömyysoletuksen periaate otettu huomioon erityisesti 24 §:n 1 momentin 3 kohdassa, jonka mukaan esitutkinta-, tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta ja muut esitutkinta-asiakirjat ovat salassa pidettäviä, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimessa tai kun syyte on päätetty jättää nostamatta tai asia jätetty sikseen. Salassapitovelvollisuus voidaan murtaa vain poikkeuksellisesti, jolloin edellytetään mm. sitä, ettei tiedon antaminen saa ilman painavaa syytä aiheuttaa asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä.

Tosin ulosottoviranomainen ei varsinaisesti ole tässä lainkohdassa tarkoitettu esitutkinta-, tarkastus- tai valvontaviranomainen, mutta mielestäni ulosottoviranomainen voidaan kuitenkin tietyin edellytyksin rinnastaa näihin viranomaisiin. Vaikkei ulosottoimen varsinaisena tehtävänä olekaan suorittaa esitutkintaa tai tarkastus- ja valvontatoimintaa vaan saattaa omaisuutta ulosoton piiriin, ulosottoviranomainen voi kuitenkin ulosottolain 3 luvun 34 g §:n mukaan salassapitosäännösten estämättä antaa tarpeellisia tietoja myös syyttäjä- tai esitutkintaviranomaiselle, jos on syytä epäillä, että velallinen on syyllistynyt rikokseen. Tässä mielessä ulosottoviranomaisen toimenkuvaan liittyy välillisesti myös valvontatehtävä.

Vaikeisiin rajanvetoihin joudutaan luonnollisesti silloin, jos ulosottoviranomaisen tietoon tulee seikkoja, jotka vain etäisesti tai välillisesti liittyvät mahdollisiin rikosepäilyihin. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan salassapitoperuste koskee sanamuotonsa mukaan vain siinä mainituille viranomaisille tehtyjä (kirjallisia) ilmoituksia rikoksista ja muita esitutkinta-asiakirjoja. Oikeuskirjallisuudessa (Mäenpää, Julkisuusperiaate, s. 210) on katsottu, että pelkästään se, että esimerkiksi poliisille annettu yksittäinen tieto saattaa aikanaan johtaa esitutkintaan ja rikosprosessiin, ei välttämättä tee ilmoituksesta salassa pidettävää. Vaitiolovelvollisuuden alaa on yleisesti pidetty tulkinnanvaraisena silloin, kun salassapitoperuste on määritelty muodollisesti sitomalla se tietyntyyppisiin asiakirjoihin (Mäenpää,

Julkisuusperiaate, s. 181). Vaitiolovelvollisuus on kuitenkin asiakirjasalaisuutta laajempi, koska se koskee myös asiakirjaan tallentamattomia tietoja.

Jos ulosottovelallisen epäillään syyllistyneen esimerkiksi talousrikoksiin, rikosepäily on myös hänen taloudellista asemaansa yleisesti kuvaava tieto. Näin ollen ulosottoviranomaisen tietoon tuleva rikosepäily voi olla salassa pidettävä tieto jo julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 23 kohdan perusteella.

3.4.2.2.2

B:n tapaus

A:n velkojen kokonaismäärä ja hänen konkurssitaustansa

A:n ulosotossa olevien velkojen kokonaismäärää ja hänen tekemäänsä konkursseja koskevia tietoja voidaan pitää sinänsä julkisina. Velkojen määrä ilmenee suoraan julkisista ulosottohakemuksista ja täytäntöönpanoperusteena olevista tuomioistuimen päätöksistä. Konkurssia koskevat tiedot ilmenevät taas ainakin tuomioistuimen julkisista pöytäkirjoista.

Tulkinnanvaraisena pidän sen sijaan sitä, olisiko myös sellaista muistiota tai yhteenvetoa pidettävä julkisena asiakirjana, johon nämä tiedot on koottu. Etenkin kokoavista yhteenvedoista voi olla helposti pääteltävissä asianomaisen henkilön kokonaisvarallisuus ja taloudellinen asema. Yhteenvedon merkitys korostuu erityisesti silloin, jos yksittäiset tiedot jouduttaisiin poimimaan erikseen monista ja mahdollisesti hankalastikin jäljitettävistä julkisista lähteistä.

B:n tapauksessa katson kuitenkin, ettei hänen Koskiselle antamiensa tietojen ole tältä osin näytetty olleen julkisuuslain 23 §:ssä tarkoitettulla tavalla vaitiolovelvollisuuden alaisia.

Tausta-aineiston selostaminen

Ulosottoviranomaisten suorittamien taustaselvitysten osalta Koskisen ja B:n välisissä keskusteluissa on pyritty pysymään yleisluontoisessa informaatioissa ja välttämään salassa pidettäviä yksityiskohtia. Esitutkinnassa on mielestäni jäänyt näyttämättä, että B olisi tältäkin osin paljastanut vaitiolovelvollisuutensa piiriin kuuluvia tietoja Koskiselle.

A:n tapauksen yleinen arviointi

Ulosottoviranomaisen *omat* arviot antavat tietoa siitä, mikä on ulosottoviranomaisen käsitys asiasta ja mihin toimenpiteisiin siinä tullaan mahdollisesti ryhtymään. Kysymys on toimivaltaisen viranomaisen asiantuntija-arviosta. Vaitiolovelvollisuuden ulottuminen tällaisiin suullisesti annettuihin arvioihin riippuu viime kädessä siitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä tai josta muutoin on lailla säädetty vaitiolovelvollisuus.

Osa B:n Koskiselle esittämistä arvioista on liittynyt siihen, miten ulosottoviranomainen aikoo A:n tapauksessa suunnata vastaiset perintätoimensa. Arviot ovat osaksi liittyneet myös sellaisiin seikkoihin, jotka ulosottovelallisen ulosottoselvityksessä ilmaisemina merkittäisiin ulosottoselvityksestä laadittavaan pöytäkirjaan, joka taas on lain mukaan joka tapauksessa salassa pidettävä.

B:n Koskiselle välittämä "syväkurkun" vihaus konkurssipesien tyhjentämisestä on puolestaan ollut käsitettävissä niin, että A:n epäillään syyllistyneen selvästi rikolliseen toimintaan. B on ensisijaisesti halunnut ainoastaan välittää oikeusministerille tiedon siitä, että tällaisia asioita oli kerrottu ulosottovirastolle, mutta kysyttäessä hän on kuitenkin antanut Koskisen ymmärtää pitävänsä itsekin mahdollisena sitä, että A:han kohdistuvat tutkimukset voivat johtaa myös esitutkintaan. Tämä toteamus - varovaisestikin muotoiltuna - on tässä asiayhteydessä sisältänyt selkeän vihjauksen siitä, että A oli todellakin saattanut syyllistyä rikokseen.

Tällaisten huhujen, epäilysten ja oletusten sekä nimettömältä taholta tulleiden vihausten julkituomiseen on mielestäni suhtauduttava erityisen pidättyvästi jo siitä syystä, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta ilmenevä syyttömyysoletuksen periaate velvoittaa kaikkia viranomaisia välttämään kenenkään leimaamista syypääksi rikolliseen menettelyyn ilman asiaankuuluvaa tutkintaa. Mitä vahvistamattomammasta epäilystä on kysymys, sitä vahvempana on syyttömyysoletus voimassa. B:n tapauksessa ei ole tehty ulosottolain 3 luvun 34g §:n mukaisista ilmoitusta esitutkintaviranomaiselle. Häntä vastaan aikanaan tehdyt rikosilmoitukset ovat kaikki tiettävästi päättyneet syyttämättäjättämisspäätöksiin. A on itse kertonut toimineensa konkurssipesien realisoijana, mikä on sinänsä laillista liiketoimintaa. Tämä on ainakin lakimieskoulutuksen saaneille henkilöille selvästi eri asia kuin B:n kautta välitetty vihaus konkurssipesien "tyhjentämisestä".

"Syväkurkun" esittämä vihaus konkurssipesien kanssa "puljaamisesta" voidaankin ymmärtää ulosottoviranomaiselle tehdyksi "ilmoitukseksi rikoksesta", joka jo julkisuuslain 23 §:n ja 24 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella kuuluisi vaitiolovelvollisuuden piiriin. Samalla se kuitenkin liittyy mielestäni myös julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 23 kohdan mukaiseen salassapitoperusteeseen eli henkilön kokonaisvarallisuuden ja taloudellisen aseman kuvaamiseen. Jos ulosottovirastossa olisi laadittu esimerkiksi erityisperinnän yhteydessä muistio ulosottovelalliseen liittyvistä joskin vahvistamattomista talousrikosepäilyistä, olisi tällainen muistio käsitykseni mukaan salassa pidettävä. Tällöin ulosottoviraston virkamiehen vaitiolovelvollisuus ulottuisi vastaaviin tietoihin. Tuntemattomaksi jääneen henkilön kertoman, vahvistamatonta rikosepäilyä koskevan tiedon paljastamiseen ja edelleen levittämiseen tulisi suhtautua erityisen torjuvasti.

Päädyn näin ollen katsomaan, että B:n vaitiolovelvollisuus on ulottunut A:ta koskevien rikosepäilyjen paljastamiseen. Tosin vaitiolovelvollisuutta voidaan tältä osin pitää voimassa olevan oikeuden kannalta siinä mielessä tulkinnanvaraisena, että B:n välittämät tiedot eivät ole sisältäneet väitettä johonkin yksilöityyn rikolliseen tekoon syyllistymisestä.

En ota kuitenkaan kantaa siihen, onko A:n tapauksessa todennäköisiä syitä epäillä B:tä tai jonkun muun syyllistyneen kunnianloukkaukseen. Tämä asia on edelleen esitutkinnan alaisena.

3.4.2.3

Ulosottomiehen oikeus antaa salassa pidettäviä tietoja oikeusministerille

Edellä katsoin, että osa B:n paljastamista tiedoista kuului hänen vaitiolovelvollisuutensa piiriin. Seuraavaksi on arvioitava sitä, onko tiedon paljastaminen tapahtunut rikoslain 40 luvun 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla "oikeudettomasti" vai ei.

3.4.2.3.1

Yleistä

Ulosottomies saa ulosottolain 3 luvun 34 g § :n mukaan salassapitovelvollisuuden estämättä antaa tarpeellisia tietoja toiselle ulosottoviranomaiselle. Myös oikeusministeriötä voidaan pitää lainkohdassa tarkoitettuna, tiedon saamiseen oikeutettuna "toisena ulosottoviranomaisena". Ulosottoimen *yleinen* johto, ohjaus ja valvonta kuuluu näet ulosottolain 1 luvun 10 §:n mukaan oikeusministeriölle. Ulosottoasetuksen 27 §:n mukaan oikeusministeriö antaa tarvittaessa tarkemmat ohjeet ulosottolain ja -asetuksen täytäntöönpanosta ja soveltamisesta. Oikeuskirjallisuudessa todetaan kuitenkin, että ministeriö ei saa puuttua *yksittäisiin* ulosottoasioihin (Havansi: Ulosotto-oikeuden pääpiirteet 2000, s. 18).

Oikeusministeri toimii oikeusministeriön päällikkönä ja käyttää ministeriössä ylintä päätösvaltaa. Oikeusministeri edustaa johtamaansa ministeriötä kaikissa asioissa, joten myös hänelle henkilökohtaisesti voidaan antaa sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka lain mukaan voidaan antaa oikeusministeriölle.

Ulosottomies saa lain mukaan antaa kuitenkin vain *tarpeellisia* tietoja toiselle ulosottoviranomaiselle. Tarpeellisuusvaatimus on ilmaus tarkoitussidonnaisuuden periaatteesta. Esimerkiksi oikeusministeriölle voidaan antaa vain sellaisia tietoja,

jotka ovat tarpeen sille lain mukaan kuuluvan tehtävän eli ulosottotoimen yleisen johdon, ohjauksen tai valvonnan kannalta. Oikeusministeriön valvontatehtävä ei merkitse sitä, että ministeriöllä olisi rajaton mahdollisuus saada ulosottotoimen virkamiehiltä salassa pidettäviä tietoja ulosottotoimen asiakkaista.

Yksittäistä ulosottoasiaa koskevan salassa pidettävän tiedon antamista oikeusministeriölle voidaan pitää tarpeellisena, jollei oikeusministeriö ilman tätä tietoa voisi asianmukaisesti suorittaa sille kuuluvaa ulosottotoimen yleistä johto-, ohjaus- ja valvontatehtävää tai jos tiedon antaminen muuten edistäisi ja tehostaisi tämän valvontatehtävän hoitamista. Tällainen tieto voidaan antaa lähinnä silloin, kun kysymys on nimenomaan tuohon asiaan liittyvästä valvonnasta, kuten kantelusta, tai jos tieto on muutoin tarpeen osana ulosottotoimen yleistä johtoa, ohjausta ja valvontaa, vaikkapa havaintoesimerkkinä jostakin koko alaa koskevasta ilmiöstä tai kehitystrendistä.

Salassa pidettäviä tietoja saanutta viranomaisesta itseäänkin sitoo näitä tietoja koskeva vaitiolovelvollisuus. Näin ollen tarpeellisuusvaatimusta ei tule soveltaa liian tiukasti niin, että viranomaiselle lain mukaan kuuluvien tehtävien asianmukainen hoitaminen kohtuuttomasti vaikeutuisi.

Julkisuuslain mukaan viranomaisella voi antaa salassa pidettävän tiedon toiselle viranomaiselle vain, jos tiedon antaminen perustuu lakiin. Laissa ei ole nimenomaista säännöstä, joka oikeuttaisi virkamiehen antamaan oman hallinnonalansa ministeriölle lain mukaan salassa pidettäviä tietoja pelkästään siinä tarkoituksessa, että nämä tiedot virkamiehen käsityksen mukaan olisivat tarpeellisia esimerkiksi vireillä olevan ministerinimityksen kannalta. Toisaalta ei myöskään valtioneuvostolla tai sen yksittäisellä jäsenellä ole yleistä oikeutta saada salassa pidettäviä tietoja alaiseltaan hallinnolta (Wallin - Konstari, s. 301), ei edes ministeriehdokkaiden sopivuuden tai kelpoisuuden arvioimiseksi.

Ainoastaan valtioneuvoston oikeuskanslerilla on perustuslain 111 §:n mukaan oikeus saada laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot niiden salassa pidettävyydestä riippumatta. Oikeuskanslerin on puolestaan perustuslain 108 §:n 2 momentin mukaan annettava pyydettäessä valtioneuvostolle tietoja ja lausuntoja oikeudellisista kysymyksistä. Jos valtioneuvoston piirissä siten herää epäilyksiä ministeriehdokkaan kelpoisuudesta valtioneuvoston jäsenen tehtävään, valtioneuvostolla on mahdollisuus pyytää asiasta oikeuskanslerin lausunto.

3.4.2.3.2

B:n tapaus

B ei edes väitä ottaneensa oikeusministeriin yhteyttä A:n ulosottoasioissa sen vuoksi, että tämä olisi ollut jollakin tavoin tarpeen ulosottoimen yleisen johdon, ohjauksen ja valvonnan kannalta tai viranomaiseen kohdistuvan yksittäisen valvonta- ja tarkastustehtävän suorittamiseksi. Mikäli näin olisi ollut, B olisi todennäköisesti kääntynyt oikeusministeriön ulosottoimiston puoleen.

B on sitä vastoin kertonut menettelynsä johtuneen pelkästään siitä, että hän oli "hallituksen virkamiehenä" lojaliteettisyistä ja yleisen edun nimissä halunnut informoida oman hallinnonalansa ministeriä ministeriehdokkaan puolison taloudellisista asioista. B:n lähtökohtana oli ollut se, että muuan toimittaja oli ottanut A:n asiassa yhteyttä ulosottovirastoon ja että tämän perusteella oli ollut pääteltävissä Puiston puolison taloudellisten asioiden olleen jo tuolloin tiedotusvälineiden tiedossa. Yhteyttä oli samana aamupäivänä ottanut A:n asioissa myös "syväkurku". B oli halunnut kertoa oikeusministerille, *"mikä voisi tulla eteen sitten tulevana aikoina, jos tämä nimitys tapahtuu"*.

Hän on kuvannut tilannetta eräänlaiseksi *"velvollisuuksien ristiriidaksi"*, kun oli mahdollista, että hänen ministerille kertomansa tiedot ainakin osaksi saattoivat olla salassa pidettäviä tietoja. B on kuitenkin korostanut, että hän oli "luottamukSELLISEsti" kertonut asioista esimiehenään pitämälleen oikeusministerille, jota myös satoi salassapitovelvollisuus.

3.4.2.3.3

Johtopäätös B on siis antanut A:ta koskevat tiedot oikeusministerille sen vuoksi, että ne olivat hänen mielestään tarpeellisia arvioitaessa A:n puolison sopivuutta ministerin tehtävään. Katson hänen siten lähestyneen oikeusministeriä enemmänkin hallituspoliittisessa kuin ulosottotoimeen liittyvässä tarkoituksessa. Tällainen peruste ei kuitenkaan mielestäni oikeuta virkamiestä antamaan ministerille lain mukaan salassa pidettäviä tietoja, siitä huolimatta, että kysymys oli virkamiehen "oman hallinnonalan" ministeristä. Näin ollen katson, ettei B:llä ole ilmoittamallaan perusteilla ollut oikeutta paljastaa salassa pidettävää tietoa oikeusministerille. Siltä osin kuin hänen paljastamansa tiedot ovat olleet salassa pidettäviä, katson hänen toimineen oikeudettomasti.

3.4.2.4

B:n menettelyn syyksiluettavuus

Virkasalaisuuden rikkominen on rangaistava sekä tahallisenä että tuottamuksellisenä. B:n menettelyn tahallisuuden puolesta puhuisi se, että hänen on kokeneena ulosottomiehenä täytynyt olla erityisen hyvin perillä hänelle kuuluvista virkavelvollisuuksista, vaitiolovelvollisuus mukaan lukien. Toisaalta on todettava, että uuden julkisuuslainsäädännön oikeusohjeet ovat olleet jossakin määrin tulkinnanvaraisia eivätkä käytännöt olleet vielä vakiintuneet. Erityisesti tämä pätee julkisuuslain 24 §:n 1 momentin tulkintaan. B on myös ilmeisesti pyrkinyt tietoisesti välttämään salassa pidettävän tiedon paljastamista mutta kuitenkin hyväksynyt sen riskin, että osa kerrotuista tiedoista kuuluisi vaitiolovelvollisuuden piiriin. Näin ollen katson, että B:n viaksi jää tässä tapauksessa ainoastaan varomattomuus.

3.4.2.5

Syyteharkinnan lopputulos

3.4.2.5.1

Virkasalaisuuden rikkominen ja rangaistavuuskynnys

Asiassa on mielestäni näytetty B:n oikeudettomasti paljastaneen oikeusministeri Koskiselle A:ta koskeneita rikosepäilyjä, joskin kysymys on ollut pikemminkin siitä yleisluontoisesta mahdollisuudesta, että A olisi saattanut syyllistyä talousrikoksiin, kuin konkreettisiin syihin perustuneesta yksilöidyistä rikosepäilyistä. Virkamiehen vaitiolovelvollisuutta voidaan tällaista epäilyä koskevan tiedon osalta pitää jonkin verran tulkinnanvaraisena. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan soveltuminen tällaiseen tapaukseen ei ole aivan selvä, mutta toisaalta asiaa on tarkasteltava myös saman momentin 23 kohdan valossa. A:han kohdistuneet talousrikosepäilyt ovat näet osaltaan olleet omiaan myös luonnehtimaan hänen liiketoimintansa uskottavuutta ja samalla hänen taloudellista asemaansa yleensä. Syyttömyysoletuksen näkökulmasta virkamiehen pitää yleensäkin välttää hallinnon asiakkaiden leimaamista rikollisiksi ilman asianmukaista tutkintaa. Etenkin tämä näkökohta oikeuttaa mielestäni tulkitsemaan julkisuuslain mukaista vaitiolovelvollisuutta tässä tapauksessa mieluummin laajasti kuin suppeasti. Näin ollen päädyn katsomaan, että B on varomattomuudesta rikkonut vaitiolovelvollisuutensa virkamiehenä.

Jos virkasalaisuuden rikkominen on tapahtunut huolimattomuudesta tai varomattomuudesta, teon rangaistavuus kuitenkin edellyttää, että teko, huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoon liittyvät seikat, ei ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Tässä tapauksessa ei ole sinänsä ilmennyt aihetta epäillä B:n ilmoitusta, että hän oli pyrkinyt toiminnallaan edistämään yleistä etua. Ei ole näyttöä siitä, että hänen tarkoituksensa olisi ollut estää Puiston nimittäminen ministeriksi. B:ltä on vain jäänyt huomaamatta, ettei ministerinimityksen valmistelu kuulunut ulosottoimen virkatehtäviin ja että ulosottoimen asiakkaana A:lle kuului sama tietosuoja kuin muillekin kansalaisille, siitä riippumatta, että tämä oli ministeriksi kaavaillun kansanedustajan aviopuoliso.

Pyydettyäessä B:llä olisi ollut velvollisuus antaa salassa pidettäviäkin tietoja valtioneuvoston oikeuskanslerille mutta ei sitä vastoin valtioneuvostolle tai yksittäisille ministereille. B:n yhteydenotto oikeusministeriin käynnisti prosessin, jossa valtioneuvoston taholta ilmeisesti hankittiin lisää tietoja asiasta. Vaikka B onkin edellä kerrotuin tavoin rikkonut vaitiolovelvollisuuttaan, pelkästään hänen menettelynsä ei voida katsoa aiheuttaneen sitä lopputulosta, että kansanedustaja Puisto lopulta kieltäytyi ministeriehdokkuudesta. B:n Koskiselle antamat tiedot olivat enimmäkseen julkisia ja rikosepäilytkin oli muotoiltu sinänsä varovaisesti.

Tosin B:n on täytynyt asian luonne huomioon ottaen arvata, että varovaisestikin muotoillut vihjaukset A:n syyllistymisestä talousrikoksiin tulisivat tällaisessa tapauksessa saamaan huomattavaa julkisuutta ja mahdollisesti saattamaan myös A:n aviopuolison kielteiseen valoon. B on kuitenkin perustellut menettelyään sillä, että ministerinimityksen jo tapahduttua asian julkinen selvittäminen olisi ollut vielä hankalampaa.

Näillä perusteilla päädyn katsomaan, että B:n tekoa on pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä eikä se siten ylitä rikoslain 40 luvun 5 §:ssä säädettyä rangaistavuuskynnystä. Sen vuoksi totean, ettei esitutkinnassa ole ilmennyt todennäköisiä syitä epäillä B:n syyllistyneen rikoslainsäädäntöön rangaistavaksi säädettyyn virkasalaisuuden rikkomiseen.

3.4.2.5.2

Muu virkavelvollisuuden rikkominen

Valtion virkamieslain 14 §:n 2 momentin mukaan virkamiehen on kaikessa toiminnassaan otettava huomioon virkatoiminnan asianmukaisuudelle ja puolueettomuudelle asetettavat vaatimukset. Tässä säännöksessä virkavelvollisuus on kuitenkin kuvattu varsin yleisluontoisesti. Oikeusohje ei sellaisenaan riitä määrittelemään virkamiehen käyttäytymisvelvollisuutta eri tilanteissa. Asianmukaisesta käyttäytymisestä ei ole tarpeen eikä edes mahdollista antaa yksityiskohtaisia ja tyhjentäviä

säännöksiä valtion virkamieslain kaltaisessa yleislaissa. Virkavelvollisuus saa tarkemman sisältönsä vasta muista virkatehtävien hoitamista ohjaavista säännöksistä ja määräyksistä sekä viime kädessä virkatoiminnassa vakiintuneista käytännöistä.

Vaikka julkisuuslaissa korostetaankin avoimen tiedonsaannin merkitystä osana hyvää hallintotapaa, virkamiesasemasta voi silti aiheutua rajoituksia sinänsä julkisenkin tiedon antamiseen. Olen eräässä kanteluasiassa 10.9.1996 antamassani päätöksessä (dnro 2162/4/94) katsonut ulosottomiehen virkamiesasemaan liittyvän puolueettomuus- ja objektiviteettivaatimuksen edellyttävän, että toisen henkilön taloudellista asemaa koskevan, sinänsä julkisenkin tiedon oma-aloitteiselle ilmaisemiselle täytyy aina olla hyväksyttävä syy.

Kuten edellä on todettu, ulosottomiehen lainmukaisiin tehtäviin ei kuulu julkistakaan ulosottotietojen oma-aloitteinen välittäminen niille tahoille, jotka valmistelevat poliittisia ministerinimityksiä. Toisaalta ei tällaista oma-aloitteisuutta ole säännöksissä tai määräyksissä myöskään nimenomaisesti kielletty. Julkisenkin tiedon antamisen tulee kuitenkin olla asianmukaisen viranhoidon kannalta perusteltua. Asianmukaiseen viranhoitoon voidaan yleensä katsoa kuuluvan, että virkamies suorittaa virkamiesroolissaan vain virkaansa kuuluvia tehtäviä.

Ulosottoimen virkamiehen sekaantuminen poliittisiin ministerinimityksiin on mielestäni ongelmallista niiden puolueettomuusodotusten kannalta, joita julkisen hallinnon virkamiehiin kohdistetaan. Vaikka vilpittömänä tarkoituksena olisikin toimia "yleisen edun" nimissä ja ehkäistä ennalta erilaisia "sotkuja", lopputulos voi olla se, että yleinen luottamus virkamiesten puolueettomuuteen ja hallinnon riippumattomuuteen kärsii. Suhtaudun varauksella siihen, että B on esitutkinnassa luonnehtinut itseään "hallituksen virkamieheksi" ja korostanut lojaliteettiaan nimenomaan maan hallitukselle. On selvää, että valtion virkamiehen on omassa virkatoiminnassaan oltava lojaali hallitusohjelmassa kulloinkin vahvistetuille poliittisille tavoitteille, mutta demokraattisessa oikeusvaltiossa virkamiehen tulisi

kuitenkin mieluummin nähdä itsensä koko kansan palvelijana ja kansalaisten perusoikeuksien turvaajana kuin kulloinkin istuvan hallituksen sanansaattajana ja tiedonantajana.

Käsillä oleva tapaus on oivallinen esimerkki siitä, mihin virkamiehen oma-aloitteinen toimeliaisuus poliittisten ministerinimitysten valmistelussa voi johtaa. On mahdollista, että hallituksen auttaminen voikin ulospäin näyttää sen poliittisen ryhmän auttamiselta, joka ministeriehdokkuudesta kulloinkin päättää. Tällaisen mielikuvan antamista pitäisi jokaisen puolueettoman virkamiehen varoa.

Asianmukaiseen viranhoitovelvollisuuteen ei myöskään kuulu se, että virkamies levittää huhuja ja vihjauksia jonkun rikollisesta toiminnasta. Julkisen vallan tulee päinvastoin huolehtia siitä, että rikoksesta epäillylle turvataan oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänet on laillisesti rikoksesta tuomittu. Tästä syyttömyysoletuksen periaatteesta voidaan johtaa jokaiselle virkamiehelle kuuluva velvollisuus välttää vahvistamattomien rikosepäilyjen levittämistä.

Syyttömättömyysoletuksen vastaisena voidaan pitää esimerkiksi sitä, jos virkamies vihjaa jonkun syyllistyneen rikokseen, ennen kuin on tietoa edes esitutkintakynnyksen ylittymisestä. Yleisluonteinen mahdollisuus esitutkinnan aloittamiseksi ei ole riittävä, jollei rikosepäilyn tueksi ole konkreettisia seikkoja. Jonkun syyllisyyteen viittaavaa vapaamuotoistakin lausumaa voidaan virkamiehen esittämänä helposti pitää syyttömyysoletuksen loukkauksena (ks. esim. EOA:n kertomus v. 2000, s. 157).

3.4.2.5.3

B:n tapaus

B on mielestäni laiminlyönyt hänelle virkamiehenä kuuluvan asianmukaisen varovaisuuden niissä oikeusministerille antamissaan lausumissa, jotka koskivat A:n liiketoimintaa sekä ulosottoviranomaisten aloittamia tehostettuja perimistoimia. Nämä toimet olivat vasta alkamassa, kun B jo esitti niiden

lopputulosta koskevia, A:ta kielteisesti leimaavia arvioitejaan. On otettava huomioon sekin, että johtavan kihlakunnanvoudin esittämillä varovaisillakin arvioilla on käytännössä huomattava arvovalta takanaan.

B:n menettelyn moitittavuutta arvioitaessa voidaan pohtia myös sitä, miten hän olisi voinut toimia toisin. Mielestäni hänen olisi tullut pyrkiä avoimempiin menettelytapoihin. Ennen yhteydenottoaan oikeusministeriin B olisi voinut kääntyä A:n puoleen ja tiedustella tämän omaa käsitystä ulosottovelkojen vaikutuksesta Puiston ministeriehdokkuuteen. Mahdollisesti olisi voinut löytyä jokin yhteinen toimintalinja. Julkisuuslain 26 §:n mukaan salassa pidettävästä seikasta voidaan näet aina antaa tieto, jos se, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuudesta on säädetty, antaa siihen suostumuksensa.

Tällaiseen avoimuuteen ei olisi mielestäni pitänyt olla estettä siihen nähden, että B on itsekin korostanut pyrkineensä edistämään yleistä etua eikä vahingoittamaan A:ta tai tämän puolison poliittista uraa. Tältä osin lienee ollut kaikkien osapuolten edun mukaista selvittää mahdolliset epäselvyydet jo ennen ministerinimitystä ja välttää jälkikäteen syntyvää kielteistä kohua.

Käsitykseni mukaan B:n olisi ollut mahdollista kääntyä A:n asiassa myös ylimpien laillisuusvalvojen, lähinnä valtioneuvoston oikeuskanslerin puoleen, mikäli hän kantoi huolta ministerinimityksen lainmukaisesta etenemisestä. Jos hänen huolensa olisi taas liittynyt tarjolla olleen ministeriehdokkaan poliittiseen sopivuuteen, B:n olisi mielestäni tullut virkaroolissaan pidättäytyä kaikista yhteydenotoista tässä asiassa.

B:n menettely on käsitykseni mukaan vaarantanut ulosottomiehen virkaan kuuluvan puolueettomuuden ja objektiivisuuden vaatimukset. Koska hänen ei ole kuitenkaan tältä osin näytetty rikkoneen tai jättäneen täyttämättä virkatoiminnassa noudatettavissa säännöksissä tai määräyksissä riittävän yksilöidysti määriteltyjä virkavelvollisuuksia, päädyn katsomaan, ettei esitutkinnassa ole ilmennyt todennä-

köisiä syitä epäillä hänen syyllistyneen rikoslain 40 luvun 10 tai 11 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn virkavelvollisuuden rikkomiseen.

3.4.4.6

Syyteharkinnan lopputulos

Kun rikoksesta epäillyn B:n syyllisyyden tueksi ei ole olemassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettuja todennäköisiä syitä, en määrää syytettä nostettavaksi häntä vastaan.

Vaikka en ole edellä lausutun perusteella pitänyt B:n toimintaa rangaistavana, olen kuitenkin päätenyt katsomaan, että hän on rikkonut julkisuuslain 23 §:stä ilmenevää vaitiolovelvollisuuttaan ja että hänen menettelynsä on muutenkin ollut valtion virkamieslain 14 §:stä ilmenevän asianmukaisen viranhoitovelvollisuuden vastaista. Sen vuoksi annan B:lle eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 9 §:n nojalla huomautuksen.

3.5

Lainsäädännön kehittämistarve

Oikeat menettelytavat ministerinimityksen yhteydessä tarvittavien tietojen saamisessa ja käsittelyssä ovat suoritetun esitutkinnan valossa osoittautuneet jossakin määrin tulkinnanvaraisiksi. Esimerkiksi pääministeri Lipponen on pitänyt hyvänä sitä, että virkamies ilmoittaa ministerille sellaisista seikoista, joilla voi olla merkitystä ministerinimityksen kannalta. Toisaalta olen itse tulkinnut voimassa olevaa oikeutta niin, ettei virkamiehen tulisi antaa ministerille tällaiseen tarkoitukseen ainakaan salassa pidettävää tietoa ilman salassapitosuojan kohteen suostumusta. Jos salassa pidettävän tiedon huomioon ottaminen nähdään ministerinimi-

tystä koskevassa asiassa kuitenkin välttämättömäksi, valtioneuvostolla ja sen jäsenillä on mahdollisuus kääntyä asiassa valtioneuvoston oikeuskanslerin puoleen. Oikeuskanslerilla on oikeus saada virkamiehiltä kaikki laillisuusvalvonnan kannalta tarpeelliset (myös salassa pidettävät) tiedot.

Voidaan kysyä, tulisiko valtioneuvostolla tai yksittäisellä ministerillä olla nykyistä paremmat mahdollisuudet saada ministeriehdokasta ja tämän lähipiiriä koskevaa salassa pidettävää tietoa ministerinimityksen valmistelua varten. Salassa pidettävien tietojen antaminen tätä tarkoitusta varten on varsinkin ministeriehdokkaan lähipiirin osalta oikeudellisesti epäselvä. Jos tiedonsaantia halutaan helpottaa, siitä pitäisi mielestäni säätää lailla.

Ministeriehdokkaan lähipiiriä koskevat tiedot lienevät vain poikkeuksellisesti tarpeellisia ministerinimityksen valmistelua varten. Sellaiset tiedot eivät yleensä voi kertoa ministeriehdokkaan omasta "rehellisyydestä tai taitavuudesta". Niinpä myöskään ministeriehdokkaan lähipiiriin kuuluvien velkaantuneisuudella ei lähtökohtaisesti voi olla merkitystä arvioitaessa sitä, täyttääkö ministeriehdokas lainmukaiset kelpoisuusvaatimukset, varsinkaan jos ministeriehdokas ei itse ole oikeudellisesti vastuussa näistä velkasitoumuksista. Jos ministeriehdokas on kuitenkin voinut hyötyä esimerkiksi puolisonsa velkaantumiseen johtaneesta liiketoiminnasta tai jos hän on tosiasiasa siihen osallistunut, voidaan mielestäni puolison velkaantuminen ja siihen vaikuttaneet syyt ottaa huomioon jo ministeriehdokkaan kelpoisuutta arvioitaessa.

Ministeriehdokkaan lähipiiriä koskevilla seikoilla lienee käytännössä enemmän merkitystä ministeriehdokkaan poliittista sopivuutta kuin hänen oikeudellista kelpoisuuttaan koskevissa arvioissa. Julkisuudessa käytävässä keskustelussa ei useinkaan kiinnitetä huomiota siihen, kuka mistäkin oikeudellisesti vastaa, vaan ehdokas samaistetaan lähipiiriinsä. Tämä on tosiasia, jota ministerinimitysten yhteydessä voi olla mahdotonta välttää.

Tätä taustaa vasten olisi mielestäni hyödyllistä jatkossa pohtia, onko lainsäädäntöä tältä osin syytä täsmentää esimerkiksi säätämällä tarkemmin ministerin sidonnaisuuksia koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta ja siihen liittyen mahdollisesti myös oikeudesta hankkia ministeriehdokkaasta ja hänen lähipiiristään jo etukäteen tarpeellisia taustatietoja.

Tietojenhankinnassa voi tulla kuitenkin vaikeita rajanveto-ongelmia tarpeellisen ja tarpeettoman tiedon välillä. On myös voitava varmistua siitä, että tiedot ovat luotettavia. Sen vuoksi oikeudesta tiedonsaantiin saattaisi olla aihetta säätää nimenomaisesti lailla. Mielestäni kysymys vaatisi jatkopohdintaa, johon minulla tämän asian yhteydessä ei kuitenkaan ole ollut mahdollisuutta.

= = =

3.7

Yhteenveto ja toimenpiteet

Edellä olen katsonut, että Helsingin kihlakunnan johtava kihlakunnanvouti B on kerrotuilla perusteilla menetellyt lainvastaisesti. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:n nojalla olen kuitenkin harkinnut, ettei tässä asiassa ole, siltä osin kuin olen sen itse tutkinut, todennäköisiä syitä epäillä hänen syyllistyneen rangaistavaan menettelyyn. Tästä syystä en ole määrännyt nostettavaksi syytettä B:tä vastaan, vaan tyydyn antamaan hänelle eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännön 9 §:n nojalla huomautuksen. Totean kuitenkin, että samoja tapahtumia koskeva kunnianloukkausepäily on edelleen esitutkinnassa enkä ole tässä päätöksessäni ottanut kantaa mahdollisen kunnianloukkausrikoksen tapahtumiseen.

Tässä tarkoituksessa lähetän B:lle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Lähetän päätöksestäni jäljennöksen tiedoksi myös valtioneuvoston kanslialle, valtakunnan-

syyttäjälle, keskusrikospoliisin päällikölle ja esitutkinnassa todistajina kuulluille henkilöille.

Oikeusasiamies

Lauri Lehtimaja

Vanhempi

oikeusasiamiehensihteeri Pekka Haapaniemi